
ФИЛОСОФСКИ РЕФЛЕКСИИ

ИЛИЯ ТОДОРОВ***САМОСЪЗНАНИЕТО КАТО ВЛЮБЕНО СЪЗНАНИЕ. ВЛЮБЕНОСТ И ОБОЖАНИЕ**

Abstract: The article deals with a range of concepts, striving to reveal their semantic unity. In this connection, a kind of dialectical perspective is used to review their relation of definition. The concepts in question are those of self-consciousness, morality and love. The author clarifies the nature of amorous consciousness – in the sense of identity of love, conditioned as infatuation, and adoration. As a result, a new analytical perspective on certain specific forms of love is established, including love of God, love of the ideal (homeland), maternal or parental love.

Keywords: self-consciousness, morality, love, infatuation, adoration.

В предложението тук текст ще бъде разгледано взаимоотношението на определен кръг от понятия със следната цел: в своеобразна диалектическа перспектива да се разкрие моментът на концептуалното взаимоотношение и единството им. По-определено това са понятията: *самосъзнание, нравственост, влюбеност*. В светлината на аргументираното твърдение на отношението на влюбеност и обожание ще се проясни най-общо характерът на идеализиращото влюбено самосъзнание, като заедно с това на анализ ще бъдат подложени свод от специфични конкретни форми на отношение в любов: любовта към бога, любовта към идеала (родината), майчината или родителска любов.

Следвайки изследователската перспектива на Хегел към проблема за съзнанието, или както той го определя, проблема на феноменологията, ще поставим като твърдествени определения на самосъзнанието изобщо и влюбеното самосъзнание.

Феноменологичната перспектива към съзнанието е изобщо рефлексивната перспектива, поставила съзнанието за свой предмет, т.е. тя е перспективата на *самосъзнанието*. Самата природа на съзнанието е феноменологична, а феноменологичното е самосъзнателното. Самосъзнанието е съзнателната активност, даваща си за свой обект самата себе си. Тук в *субект-обектното* отношение се удържа твърдеството на страните, доколкото то е поставено като класическата формула на идеалистическата философия „аз=аз“. Този момент, генериран още с фундаменталното поставяне от Декарт (Декарт 1978), на *мислещото себе си ego*, е последователно развит в традиционния обем на трансценденталната философия, през трансценденталния идеализъм на Фихте (Фихте 2011) и Шелинг (Шелинг 1983), та до трансценденталната феноменология на Хусерл (Хусерл 1991) и следващите я философски прочити на Хайдегер (Хайдегер 2005) и Сартр (Сартр 1994,

* Докторант в СУ „Св. Климент Охридски“. Email: iliq_rt@abv.bg

1999). Така въпросът за същността на самосъзнанието е утвърден най-общо като въпроса пред феноменологията като обособена теоретично, философска перспектива.

В развитието на самосъзнанието се разкрива решаващ обрат в съзнателните отношения. Ако досега то е имало за свой субект сетивното съзнание, основаващо активността си на възприятието и с това имащо за свой обект на отнасяне *предметността* (веществеността) изобщо, сега пред самосъзнанието, насрещната страна на отношението, не е поставена в качеството си на предмет, външно определена реалност, а стои като самата съзнателна субектност. В самосъзнателното отношение *субект-обектната* форма е всъщност *субект-субектна*.

Единичното сетивно съзнание се издига тук на по-високата степен, тази на индивидуалното самосъзнание, саморефлектиращата се субектност, която с това открива за себе си свободното движение в себе си, но и както ще отчетем тук, не продължава същото истински към обекта си. Развитието на непосредственото съзнание в опосредстващо себе си със себе си самосъзнание е своеобразен акт по *раз-предметяването* на обекта на съзнанието. Така самосъзнанието няма вече за свой референт определена предметна реалност, а рефлектира самото себе си, прави себе си обект на себе си. Тук обаче самосъзнанието среща редица трудности пред това да обясни характера на това си отношение, в което е едновременно рефлектиращо и рефлектирано, активно и пасивно. Цялото това спекулативно *заплитане*, затруднило сериозно постулатите на трансценденталния идеализъм и концептуалните му ремисии, в последващите го философски направления намира своето иманентно (практическо) *разплитане*, разрешение в определението на влюбеното самосъзнание.

Влюбеното самосъзнание е едно самосъзнание, което продължава да е същностно, имайки за свой обект съзнанието, но тук това съзнание вече не е собственото съзнание, а едно друго, дадено в опита самосъзнание, една друга, стояща насреща самосъзнателна субектност.

В плана на Хегеловото изследване на движението по обособяване на самосъзнанието тук се разкрива неговото издигане до момента на *признаващо самосъзнание*, или самосъзнание, което има за свой обект друго на себе си, признато като такова самосъзнание.

С това признаващото, тук разбрано като единосьщо с влюбеното самосъзнание, се поставя като *съзнанието за един свободен обект, в който „азът“ знае себе си като „аз“, който обаче е също така още във от него* (Хегел 1998: 237). Движението на съзнанието, в развитието на същността му като самосъзнание, преминава през отрицанието на първата самосетивна непосредствена увереност в себе си, и последвалото му опосредстване със себе си към един обект, който сега е развит отвъд също така непосредствената си предметна определеност, доколкото сам е съзнание, „аз“, насреща стоящо друго самосъзнание. Така самосъзнанието се продължава от степен-

та на производното, от предметно отнасящото се сетивно съзнание, *желаещото самосъзнание*, към *признаващото самосъзнание*.

Дотук самосъзнанието се определи като *самосъзнание за едно самосъзнание* (пак там: 238). То успява да издигне себе си над предметното отношение. За него, стоящия само като абсолютната външност и другост предмет, в отношение на определение, с когото съзнанието е отворено за външния, чужд елемент на определението, вече е развит в *обект*. Обектът е същностният корелат на продължилата се в самосъзнателност съзнателна субектност. В степената си на още само сетивно поставяне последната реферира към предметност. Предметността е страната на взаимопределение на непосредственото, обусловено от момента на сетивността съзнание. Опосредващото се със себе си, поставящо тждеството си със себе си съзнание, е самосъзнание. То се отнася в отношенията си като в свои отношения, има отношеността си към другото през самоотнесеността си, т.е. през възврътнатостта си в себе си от обекта си. Тъй като то е опосредствено със себе си, не продължава своята непосредственост в непосредствеността на другото си, с което, опитвайки се да наложи своята абсолютна увереност върху отвъдното си (както прави само непосредствено сетивното съзнание), всъщност само допуска същото да го определи външно (снеем в природата). За разлика от корелата на сетивното съзнание (желаещо самосъзнание), което има насреща си *предмет*, самосъзнанието се отнася към *обект*. Обектът е резултат от процеса на субективизиране на съзнанието. Той фиксира момента на същностното встъпване на съзнанието в субективността. Предметното отношение, в което цари само привидният произвол на абсолютно увереното в себе си сетивно съзнание, задушава субективния принцип в непосредствеността си. Едва опосредстващото се със себе си съзнание става истинска субективност като самосъзнание, имащо в обекта си не само предметната външност изобщо, а самото себе си. Диалектически процесът на обективизиране е тждествен с този на субективизиране. Освобождаващото насрещната страна на отношението си от нейната непроницаема предметност съзнание я обективира, превръща я в елемент, вече не външен, а вътрешен на собственото си самоопределение. В опита това е възможно от срещата на субективизиращото самосъзнание с първия и единствен предмет, *който може да се обективира*, т.е. да се изведе от непосредствената си определеност само поради факта, че самият той вътрешно стреми това си развитие, доколкото сам е *самосъзнателна субектност*. Така обект на самосъзнанието или ставащото към съзнание съзнание – правещото от съзнанието обект на субективното си отнасяне съзнание, може да стане само едно иманентно, действително дадено друго самосъзнание – *съзнание, правещо същото*. В своята насрещност то надраства непосредствеността на предметното определение и само с това обуславя случването на същото и в ответното самосъзнание. *Обектът на субективността, от която същата е само възможна, необходимо трябва да е друг субект*. Само насрещният субект-самосъзнание може да се яви в хоризонта на отнасящото се съзнание като нещо различно от предмет – като

обект. Само субектът може да е обект за друг субект, т.е. да обуславя момента на неговото си самоопределение в съгласие с другото му. Едва другият субект може да стои в отношение, едновременно като едно друго самостоятелно единично налично биващо битие, и като битие, което е принципно същото, с което се споделя една същност, и с това се открива възможността за съзнанието да продължи собственото си определение в едно друго на себе си нещо, а и така само, изобщо да се има собствено определение, определение, ставащо от една другост, която не е другост. Едва самосъзнанието достига принципа на свободното субективно самоопределение, доколкото е съзнание, което се определя от своето инобитие, поставено не като предмет, а като съзнание, т.е. от своята разлика, която е само поставена, снета, безразлична разлика. В самосъзнанието аз имам обекта си като същото – друго, същностното друго, аз съзерцавам в него като „аз“ непосредствено самия себе си, но съзерцавам в него също така един непосредствено налично биващ друг обект, който като „аз“ е абсолютно самостоятелен от мене (пак там: 238). В сферата на чистата идеализация това пренамиране на съзнанието от самото себе си, като свой принцип на свободно определение, има нужда само от чисто абстрактния елемент на самосъзнанието, от саморефлектиращото се съзнание. Тук съзнанието опосредства себе си със себе си, не претоткрива себе си в своето друго, а поставя другостта в себе си в акта на саморефлексията. Този акт се смята за абсолютен и конститутивен. Такъв именно прочит на метафизиката на самосъзнанието отразихме вече като характерен за трансценденталния идеализъм. За него самосъзнанието е метафизично, предопитно (априорно, трансцендентално) самоосъществено от самото себе си. Така по-общо в този феноменологичен план на концепиране любовното отношение се поставя с необходимост като влюбеност или като самосъзнателно субективно отношение към стоящо като обект друго самосъзнание.

Влюбеността отговаря същностно на схващането за съзнанието от тази философска позиция, а именно като самостоятелно, предопитно, независимо в своите формални определения от опита. Влюбеното съзнание стои изобщо като съзнанието в трансцендентално феноменологичната философия. То има своята определеност от себе си. Тя предшества, предпоставя и надраства опита му с обекта и задава характера на определеност на същия. Това съзнание е съзнание за своята вътрешна свободна самоопределеност, за вътрешния активен принцип като обуславящ принципно всеки опит. То е трансцендентално, предопитно, носи характера на своето самоопределение като априорно обусловен. Самосъзнанието тук признава само себе си като деен принцип на битието. То е това, което съдържа, излъчва и влага определенията в предметната реалност. Така романтичното, влюбено самосъзнание разкрива в себе си и от себе си определеността на обекта си. То претендира да разполага с уникалната перспектива към него, която да разкрива само на него, в цялост, комплексната му ценност и значимост. Като интересен и показателен пример може да се приведе предшестващата и подхран-

ваща идейно романтизма литературна форма на провансалската куртоазна любов, в която често влюбеният – рицарят, обиква силно образа на любимата само по разказа, по описанието за нейната прелест. Така и в романтичния идеал се абстрахира непосредствено *сетивният елемент*. *Разпредметилото* обекта си в лицето на една друга самосъзнателност самосъзнание е признаващото самосъзнание на Хегел, непосредствено (действително) поставено като влюбеното самосъзнание в отношение с обекта му – възлюбеното самосъзнание.

С необходимото за издигането до привиждане на другия субект като обект на отношението разпредметяване се *разклаща иманентният момент* на действителното взаимодействие с другата субектност. Романтичната идеализация трансцендира иманентното поставяне на другото съзнание в проекта си за неговото освобождение от определенията на предметното-външно отношение. Но с това абстрахиране и интериоризиране влюбеното самосъзнание изолира така необходимия момент на иманентност, действително стоене насреща на другата самосъзнателна субектност. Така последната остава само призната, но това признание е чисто формално и в него влюбената субектност по-скоро признава само себе си. Тя е достигнала до съзнанието за *субект-субектното* отношение като истина и субстанция на *субект-обектното* отношение изобщо. Тук вече е прояснено, че за да се рефлектира обектно съдържание, в едно с това трябва да се рефлектира и субектната страна, т.е. за да си даде обектът по различен от само външното на предмета начин, съзнанието трябва да стане самосъзнание, трябва да се саморефлектира, да направи от себе си обект на себе си, да стане така субект в *субект-обектното* отношение. Разкритието тук е, че това случване на самосъзнанието, неговото развитие от съзнанието или желяещото съзнание, отнесено само към абстрактното външно на предмета, се определя и обуславя от *иманентната явеност* на другото съзнание. Последната само може да инициира това развитие на съзнанието в самосъзнание.

Според Хегел романтичната нагласа на влюбената субектност към другото се изразява в това, че *излизайки въвн от себе си, влиза в отношение към нещо друго, което обаче е нещо нейно, в което тя пренамира самата себе си и остава в единство при самата себе си* (Хегел 1969: 711). Така се поставя моментът на единство на безкрайната субективност със самата себе си. Влюбеното самосъзнание привидно излиза от себе си в една обектност, която обаче е само *поставена* (от него) обектност. Още с момента на нейното очистване от предметния елемент на *абстрактната другост и външност*, същият този елемент е възобновен като една *абстрактна конкретност*, която единствено отразява самоконструирането на освободилата се от предметния елемент субективност. Влюбеното самосъзнание използва про-чистения от общото предметно определение свой обект, за да експонира върху неговата „белота“ формите на вече собственото си предметно самоопределение. Всяко достойнство на качествената си определеност обектът дължи на субективната самоопределеност, която го използва за свое отра-

жение. В светлината на това разбиране се проявява решаващият *интимен* елемент на любовната отнесеност на влюбеното самосъзнание. Всъщност то отразява само резултатите на собственото си свободно самоопределение. Проектира характерните определения, дадени в акта, на обърнатата си вече навътре към себе си, за разлика от само сетивно рефлектиращото навън съзнание, самосъзнателна саморефлексия. Това само абстрактно самоконституиране на влюбената субектност е всъщност свободното абстрахиране на съществените за самоопределението моменти на *заварената* предметна – телесна определеност.

Влюбеното самосъзнание опосредява себе си към предмета си, доколкото то е вече съзнание, разбиращо себе си в отношението с обекта си, чрез себе си. Любовното чувство е поставено като най-истинно, автентично и интимно *самочувство*. Така на сцената ще се яви идеалът на *влюбеността* или *романтичният идеал*.

Влюбеното самосъзнание *освобождава предмета си*. То прокламира, че няма *своекористна* лична потребност от него, както е с допълващото, само нищожното, нямащо насоченост към себе си и подлежащо с това на асимилация предметно битие. Така това самосъзнание освобождава себе си от предметността като външен елемент на своето определение. *Това издигане на духа до себе си, чрез което той получава в самия себе си своята обективност, която някога трябваше да търси във външното и сетивното на наличното битие, и се чувствава и знае в това единство със самия себе си, съставлява основния принцип на романтичното* (пак там: 693).

Влюбеното самосъзнание желае за обекта си само изобщо да го има, да съществува, а не да го има за себе си, *притежава* (вещно). По този начин то заявява освободеността си от обекта си и свободата на обекта си от себе си. За разлика от сетивното съзнание или желаещото самосъзнание, което *редуцираше обекта си до абстрактната предметност*, до нямащата насоченост в себе си другост, която с това е и само нищожната външност на увереното в себе си съзнание, която трябва да бъде преодоляна, погълната, унищожена, влюбеното самосъзнание освобождава обекта си от елемента на предметността, респ. нищожността, чието унищожение досега е привиждано като единствен начин да се задоволи сетивното съзнание в неговата увереност в себе си. С това и така обособилото се влюбено самосъзнание освобождава себе си, прави себе си самодостатъчен принцип на вътрешния си живот. *Истинското съдържание на романтичното е абсолютната вътрешна душевност, а съответстващата му форма е духовната субективност като схващане на своята самостоятелност и свобода* (пак там: 694).

Любовното отношение при влюбеността е само самоотношение. Влюбеността е *самовлюбеност* – самозадаване отвътре на елементите на вътрешното самоопределение, което само привидно се изразява в отношението към един обект. Влюбеното самосъзнание открива в обекта собствените си достойнства. Това и определя момента на *изключителна интимност*, която ус-

тоява на и дори предполага *дистанцията* като необходима. Всяко непосредствено ангажиране – същностно опознаване на обекта, би натоварило с *автентичната му определеност*, целящата само своята собствена свободна самоопределеност влюбена субектност. Последната прокламира, че безкористно се опосредява със себе си в отношението към обекта си, но в същност опосредява обекта си към себе си, поставя го като *актуализиращ отразител* на процеса по собственото си самообособяване. Така чувството на влюбената душа е само самочувство. Абсолютните достойнства на влюбеността, разкрити в образците на романтичното изкуство и отгласите му в съзнанието на хората и до днес, са обусловени именно от тази аспект на самообособеност. Влюбеното самосъзнание може да удържи отношението си на любов неограничено и безразлично към актуалното, действителното отношение с обекта на чувството си. Това е така, защото то просто остава само при себе си. Настоятелността, с която то устоява формата на собствената си самоопределеност, определя устойчивостта на влюбеността спрямо условностите на средата (времето и пространствената дистанция).

Влюбената субектност само освобождава място в обекта си, за да постави в него своите собствени определения и да ги получи като сомоопределения на свободната си дейност. Така в акта на едно себеотрицание тя се дистанцира от своекористната си обвързаност с непосредствената природна необходимост, с което и заявява своята свобода.

Така влюбеното съзнание като самосъзнание само привидно експлицитно поставя като свой определящ момент възлюбеното външно съзнание, но всъщност то така и не излиза действително извън обсега на собственото си самоопределение, т.е. до последно то се занимава със своето съзнание, със себе си. Като поставен, негов проблем е другото съзнание, но в това поставяне реално *поставеното съзнание е именно поставящото*, отнасящото се, влюбеното самосъзнание.

С това въпросът: влюбеното съзнание ли е истината на самосъзнанието или самосъзнанието е истината на влюбеното съзнание, се поставя поопределено само относно това кое представлява страната на абстракцията, на общото, и кое на определеността, на действителността.

В романтичното влюбено самосъзнание надрастването, преодоляването на природния – предметен момент на отношението, се разкрива в *две форми*. По отношение на *субекта на обективация* и по отношение на *обективирания субект*. В първия случай влюбената субектност има смъртта си като идеален израз на абсолютното отрицание на телесното – предметно определение. То е готово да посрещне смъртта си като избавление и изход от обременената с иманентността на чуждата и заробваща предметна действителност ситуация на идеална отнесеност. Във вторият случай става въпрос за характерното отнасяне на влюбения „Аз“ към поставения като обект, *обективирания субективен адресат на отношението*. В светлината на това изчистено от предметната своекористност отношение, влюбеното самосъзнание е надделяло само предметното, сетивно желание и възприема конк-

ретната индивидуална качествена определеност на обекта си *чисто съзерцателно*. Органът на това възприятие са най-вече очите. Сетивността се представлява от и в най-абстрактния си идеален израз – през зрението. За влюбения е напълно достатъчно да се ограничи само в сферата на този елемент от сетивното си възприятие, като най-обособен от непосредствената телесност от момента на която той стреми да освободи себе си и обекта си. Освобождаването от външната, чужда обремененост на предметния като природен – телесен момент, има своето значение не само в *естетическата образност*, в която го представя идеалът на романтичeskото изкуство. Той има своята предимствена значимост дори над чисто етическите импликации, които тук го следват, само като преимуществено поставен, като *основен онтологически момент*.

Самосъзнанието, а с това и влюбеното самосъзнание, е идеализиращо, продължаващо се в своето друго като в себе си, за разлика от само сетивното съзнание, което има своето друго именно като абсолютната си другост, само отсъствието си, липсата си, недостатъчността си, в предмета си. Това продължаване на идеализиращото самосъзнание в предмета си, освобождава същия от необходимостта на неговите само предметни, респ. външни и природни определености (качества) и създава така място за свободно, а с това и нравствено движение на самосъзнанието в него. Въсщност обаче това движение собствено остава и се извършва (има за свой субект) само в освободилата се, освобождавайки предмета си от природната определеност, субективност. Тя остава още в себе си и едва само е започнала борбата си по обособяването си в този първи акт на отрицание на *природата – външното* като противоположен на себе си принцип. С това и отрицанието остава само още абстрактно.

Влюбеното самосъзнание е идеализиращото самосъзнание изобщо. Съзнанието, поставило първото отрицание по отношение на предметната (природна) външност. Опосредяващото се със себе си съзнание, което и само с това вече има, наместо предмета, „*аза*“ за свой обект. Това съзнание като самосъзнание извежда себе си от ограниченията на непосредствеността. То вече не е непосредствено, природно сраснато, а с това и чуждо на себе си в причастност на една външна субстанционалност. То е субективизиращо се съзнание, издигащо субективния принцип като абсолютен. С това и пред него се разкриват перспективите на *нравственото отношение*. Несъмнено именно във влюбеността се поставя идеята за трансцендиращото своекористността нравствено задължение. Тук субектността сама се натоварва със своя дълг, тя пренамира себе си в него, открива в нравствеността възможностите за собственото си свободно самоопределение съобразно едно абсолютно нравствено задължение на отношението към другата субектност. Тези моменти са абсолютно решаващи не само за етичното, но и за онтологичното ставане на самосъзнанието в любовта.

Влюбената субектност се е открила за *нравствеността*. Тя вече може да *ревизира аксиологично* наличните си (природни) характеристики съобразно

представителната образност (идеала), която удържа спрямо обекта на отношението си – а всъщност спрямо себе си като реален субект и обект на това отношение. Непосредственият природен аспект на отношението, който още няма и не се стреми да има своето етично оправдание, изразявайки само перспективата на намиращото се в телесното си ограничение съзнание, е снет и покорен от идеята за абсолютната ценност на насрещната субектност, но и субективността изобщо. С това се поставят основите на абстрактната етичност или етичността, която стои на степената на прозрението и признанието на неприкосновеността и благоденствието на другата субектност, като абсолютна цел и ценност. Така нравствеността е издигане на субективността като принцип, а влюбеността е определената конкретна проява на непосредствено реализиране, случване според този принцип. Последователно следващият нравствения принцип субект е реално стоящ като *влюбен в субектността* изобщо субект, докато *влюбеният субект* е следващият нравствения принцип в едно ограничено практическо изражение – по отношение на една точно определена субектност.

На тази *нравствена благожелателност*, която съставлява определящ за влюбеността момент, остава да витае само в сферите на субективната абстракция на ценностното самоопределение и макар да прокламира абсолютната си готовност с цената на живота си да се бори за благоденствието на обекта си, може наистина да направи само това: *да се пожертва*, да се откаже от живота си, доколкото се ръководи от вътрешния *принцип на отрицание* на крайната предметна действителност. Страхът от загубата на любовното чувство, разтварянето му в баналните крайни проекти на делничното е по-голям от страха от смъртта. Последната е в състояние да консервира в един великолепен миг на безкрайна идеална отнесеност, респ. самоотнесеност, романтичното самосъзнание. Влюбеното самосъзнание знае своята всекидневна захвърленост в непосредствено делничното екзистирание като гибелна за идеалните му проекти. А любовта, като най-истинния и представителен от тях, не е в състояние да понесе тежестта на циничната светска ритуална екзистенциалност. Хегел посочва как точно се изразява това в сферата на романтичното изкуство, „обременено с противоположността, която се състои в това, че безкрайната в себе си субективност сама за себе си е необединима и трябва да остане необединена с външния сюжет. Самото това противостоене на двете страни и оттеглеността на вътрешното обратно в себе си съставлява съдържанието на романтичното“ (Хегел 1969: 763).

Така поставено в сферата на идеалистическото си осмисляне, като самосъзнание, индивидуалното единично съзнание предхожда и обосновава, а не следва от определеността на социалната действителност. Това се обяснява, като самосъзнанието се извежда в своята определеност не от природната необходимост, а от едно друго на него съзнание, но ако това тук съзнание не е предварително социално контекстуализирано, съзнание, което не се задава из социалността, то като предхождащо и обосноваващо я, може да се

мисли само като *абсолютното съзнание* – Бога. Така в своето развитие като нравствено, самосъзнанието, и с това влюбеното самосъзнание, поставя проблема за абсолютното съзнание като гарант изобщо за нравственото си отношение. То се отвежда до отношението на обожание.

Съобразно изводите, получени до момента в изследването на природата на влюбеното самосъзнание, ще осветим характера на определени представителни форми или модуси на любовта. Това са любовта към Бога, любовта към принципа, най вече изразено в любовта към родината и майчината, респ. родителската любов.

И трите вида любовна отнесеност могат да се сведат до, и разберат, чрез изведеното *понятие за влюбеност*. Характерното за тях е, че се осъществяват като отношения върху момента на *идеализацията*. Техният адресат е обективиран идеално. В него е вложен принципът на субективното самоопределение в качеството му, най-общо, на нравствено самоопределение. При тях субективното самосъзнание е разкрило пред себе си необходимостта за субектното си ставане от обективирането на субектността. Принципът на тъждеството „аз“=„аз“ обаче претендира да е развит отвъд чистата си само абстрактна идеалност, на насочената към самата себе си субективност, в отнесеност към един иманентно поставен действителен (реален) друг субект.

В случая с любовта към Бога най-отчетливо се задава елементът на само *привидната иманентност* на обекта. Той няма действително сетивно присъствие – конкретен предметен прецедент. В отношение към определено пантеистично разбиране може да бъде разбран като представляван от всеки елемент на нагледно дадената цялост на мирозданието. Но при все това божествената природа с необходимост е напълно освободена от непосредствеността на сетивното полагане. Тя не може да има своя прецедент – изражение в плана на непосредственото, дискретното битие, доколкото е мислена изобщо като *безкрайната субектност*. Така тя е самото понятие за обективираната, като абсолютно отвъдна на непосредствено природното предметно определение субектност. В този безкраен, *трансцендентен субект* самосъзнателната субектност си дава за обект субект, освободен от всяка предметна определеност – обект, чужд на всяка външност и затова няма нищо външно на себе си, такъв обект може да е само безкрайната субектност. Този опит на самосъзнателната субективност да постави принципа си извън себе си, отвъд затвореността в саморефлексията на своето тъждество довежда до постулирането с необходимост на една абсолютна субектност извън ограниченията на индивидуалното самосъзнание, единичния „Аз“. Самосъзнанието трябва да става в свободното си отношение към една друга на себе си субектност, но тя не се локализира в сферата на социалното, междучовешкото битие обременено от предметността (природността), а намира своя обект, като абсолютното, трансцендиращо всяка външно поставена определеност, субектно битие изобщо – *Бога*. Богът е не само идеализираният обект на самосъзнанието като влюбено самосъзнание, а е самият

идеален обект като абсолютен субект. С това е и лесно разбираем моментът с *обожествяващото влюбено самосъзнание*. В своето отношение към обекта си то извършва именно акта на *обожествяване* (обожание), издигане на същия като обективирана субектност над всяка зависимост, обремененост от непосредствено природното битие. Другият за влюбеното самосъзнание е божествен, трансцендентен на опитната (природна) необходимост. Той е отвъд природата, отвъд природния принцип. Отношението към него не е на желание за обладаване – притежание, защото едно такова е невъзможно, а е желание изобщо за бъдене. Но така поставено това желание е по-скоро за *бъдене към него*, тъй като неговото собствено бъдене *трансцендира всяка условност*, поставено е с абсолютната необходимост на своята отвъдност на външния природен принцип. Обожествяващото и влюбеното самосъзнание са едно и също. Това твърдение изобщо не се изчерпва в мотивите и формите на естетическата образност, а има своето необходимо онтологическо основание. Но така през поставянето на това твърдение получаваме и ключовете за още по-дълбоко разбиране на влюбеността. *Влюбеността като обожание и обожанието като влюбеност* извеждат обекта си отвъд всяка зависимост със себе си, те го освобождават от всяка определеност, постулирайки абсолютната му свобода като единосьца със субективния му принцип. Самосъзнанието в *божествената любов* само с необходимост приема безусловно факта на абсолютната божествена свобода, докато *влюбеното самосъзнание*, когато е отнесено към един обект с човешка природа (*а така и с природна ограниченост*), се посвещава на това да разобличи последната като недействителна, да спаси обективирания си субект от неистинната обвързаност с определенията на непосредствената природност. И двете движения обаче са само вътрешни движения на влюбената субектност. Тя най-вече освобождава себе си от *непосредствено-природния* външен елемент на определението.

Само влюбеното или обожавашото съзнание е самосъзнание или съзнание, издигнато над непосредствеността. Влюбеността и обожанието са едно и също ставане на самосъзнанието в преодоляване на непосредствеността, опосредяване на съзнанието със самото себе си, неговото освобождаване от другостта и поставянето на субективния принцип на свободното определение като абсолютно условие за същностното самоудържане. При все това и влюбеността, и обожанието, въпреки първата крачка, която правят за излизането от само абстрактната чиста идеалност на саморефлектираната твърденост на „аз“=„аз“, не успяват напълно да развият започнатата идеализация до действителното ставане на идеята в понятието. Те твърде много влагат себе си в *освобождаването на обекта си като субект*, с което и всъщност само стремят своето собствено обективирано освобождаване като субекти. Самообективиращото се субективиращо самосъзнание се освобождава от своята непосредственост и обвързаност с ограниченията на предметната определеност. То всъщност разпредметява себе си, обективирайки се, прогонвайки чуждия на себе си природен принцип, търсейки в

себе си субектността. *Така търсенето на другата субектност съвпада още с търсенето на собствената субектност.* Пълното освобождаване, остава в независимост на обекта на влюбеното и обожавашото самосъзнание само поставя свободата му за движението в самото себе си. То само блуждае в прекрасните си блянове и фантазии, в чистите си нравствени проекции, във въодушевляването от разкритието на дълга си към себе си като дух – субект. Неговото движение е обърнато навътре, обратно от взаимодействието с непосредствената действителност. То е отрицание на делничността, природността, предметността, телесността. Не успява да снесе същите, да открие пътищата за тяхното, респ. своето *при-общаване* (отвеждане до общото), не прозира момента на своето единство с тях. (Хегел 1998).

Безусловният характер на стоящото като влюбеност отношение на самосъзнанието, е аналогично на безусловното обожествяващо отношение на Аза към Твореца – Бога. *Битийната несъизмеримост* между Бога и човека обосновава *безусловното им съотнасяне*. Бог обича безусловно творенията си от позицията на своето *съвършенство*, а те му отвръщат с безусловна обич от позицията на своето *несъвършенство*. Съвършеното същество стои над всички условности в своята изява, докато несъвършеното такова не може да обуславя *из* своето несъвършенство отношението си към съвършеното, респ. любовта на човека към Бога не може да бъде основана на *условието на взаимността* или на *благоразположеността* от страна Бога. Така значимостта на реципрочността при отношението на влюбеност е отричана по модела на обожавашото самосъзнание и неговата несъразмерност с обекта му. Влюбеното самосъзнание обожава обекта си, изпълва го със съвършенство, спрямо което не може да поставя, нито да има предвид условия, не може да следва свой собствен пратикуларен интерес като този за взаимност, ответственост, реципрочност на отношението.

В съгласие с изведеното концептуално съответствие на влюбеното с идеализиращото самосъзнанието и изобщо самосъзнанието, доколкото то е себе си именно в идеалното отнасяне към обекта си, може да открием и разпознаем особените форми на отнасяне в любов като любовта към родината (идеала) и майчината, родителската обич като своеобразни форми на влюбеност.

Проявлението на любовта, като любов към родината или по-абстрактното ѝ поставяне като любов към справедливата кауза (политическият морален идеал), се обяснява в съгласие с характера на *обожавашата влюбеност*. Тук абстрактният принцип на субективността се обожават (идеализира) във формата му на представата за социалната историческа общност или представата изобщо за социалната справедливост. Обектът на влюбеното самосъзнание е *конкретната, националната субективност* или по-абстрактно – *социалната субективност изобщо*. То е самосъзнание, ставащо в отношение на идеализация на абсолютната (възлюбена) субектност като *общата субектност на иманентната социалност*. Последната трябва да бъде освободена от външния, несвойствен и пагубен елемент на природ-

ната определеност. Това трансцендиране в акта на борбата, на социалността отвъд принципите на непосредствена природност, охарактеризира представата за политическия идеализъм. Тук отново се връщаме при същностния момент на *тъждество между влюбеното и идеализиращото самосъзнание* или изобщо към самосъзнанието като само-идеализиращото или влюбено съзнание. Само-идеализирайки, влюбвайки се, обожавайки, съзнанието опосредява себе си със себе си, осъществява първото отрицание на непосредствено природния елемент на определеността си и става саморефлектирано, особено, не само единично съзнание, т.е. самосъзнание или съзнание, поставило в себе си абсолютния принцип, на свободно определящата се от себе си субективност, по отношение на един обект, разпредметен, освободен от непосредствеността си, в лицето на една *иманентно друга*, но също така *принципно единосьща субективност*. Идеализиращото социалната субективност самосъзнание прививда необходимостта от същото *разтоварване на обективирания си субект* от предметните определености, респ. *разпредметяване*, като това, което цели влюбеното самосъзнание към своя индивидуален субектен обект, и това, което с необходимост постулира обожавашото самосъзнание към обекта на своето обожание – безкрайната божествена субектност. Това патриотично или абстрактно идеалистично самосъзнание прокламира, дори с най-изразена енергичност, презрението си към природния, непосредствено телесен момент на своята определеност, и заявява най-дръзко готовността си да приема смъртта в акта на една саможертва, в която всъщност не жертва, а удържа себе си като субектност, принадлежайки на „*олтара на смъртта*“ само тленната предметност на своето неистинно природно битие. Хегел обръща внимание, че именно в готовността да се изложи на смъртна опасност се крие истинската способност за свобода (Хегел 1998). Така за да се постигне статусът на социална субективна освободеност, самосъзнанието трябва първо да е готово да се освободи от обвързаността си с природния си телесен елемент. То едновременно *разобличава, първо*: неистината, нередността в конкретното историческо конституиране и случване на социалната действителност, съгласно външния на нея, и несвойствен природен момент, най-често изразен в насилието, несправедливостта на природно силните над природно слабите, и *второ*: неистината на собствената си привързаност към непосредствено телесното природно съществуване, което също е имано като своеобразна форма на победа, насилие на външния несвойствен природен принцип над самосъзнанието в полето на неговата лична екзистенция.

По този начин и се стига до най-общото поставяне на свободата като надделяване на природността, разрешаване на опозицията вътрешно-външно. В ставането на идеализиращото самосъзнание непосредствеността като природа е само отречена, антагонистичният момент не намира своето иманентно действително разрешение. Идеализиращото самосъзнание прививда изхода от този антагонизъм по-скоро в нищото на абсолютното отрицание, отколкото в нещо действително определено, в идейното утвърж-

даване, в съгласие и единство на понятие и битие, така то по-скоро намира себе си в смъртта, отколкото в практиката.

Като цяло идеализиращото влюбено самосъзнание постулира *абсолютната безусловност* на отношението си към обективирания си субект. Тази безусловност отрича *мотива на реципрочността*. За влюбеното обожавашо самосъзнание ответното отношение на срещупоставената обективирана субектност не е условие за собствената му субективна поставеност в отношението. Тук като определящ е изключен моментът на взаимност и споделеност. Последните са само моменти от действителното иманентно проявление на отношението и с това са несвободни от условностите на непосредственото предметно (делнично) битие. За влюбеното самосъзнание е достатъчно само *признанието* от неговата страна. То има претенцията да е способно само от себе си да *прозре отвъд* и да *трансцендира* непосредствената природна определеност на обекта си като една друга субектност. По неговите сили е да осъществи разпредметяването на обекта си, дори и когато същият още не е постигнал от своя страна степента на самоосъзнатост, т.е. още не е развил *из себе си и в себе си* принципа на свободната субективност, с което и да може да стои насреща в отношение на реципрочност.

Този момент е експлицитно проявен в най-голяма степен при родителската (майчината) любов. В нея отнасящата се в любов самосъзнателност се движи най-явно от разгледаните досега в обема на собствената си самодостатъчна самосъзнателна субективност. Докато в любовта към Бога, любовта към идеала и влюбеността в плана на романтичното полово отношение обективираната субектност се привижда като една ответна абсолютна (обожавана) субектност, като субектност освободена (освободила се) от природната непосредственост в самосъзнателното си осъществяване, при родителската любов обективираната субектност има това си освобождение още само в потенция. „Детето още е в плен на природността, има само природни влечения, то все още е духовен човек не в действителност, а във възможност или според понятието“ (Хегел 1998: 34). То не е развило принципа на своята свободна самосъзнателна субективност. Така неговото отношение към света е още само предметно. Това отношение не е разпредметяващо а само още опредметяващо. Детската субективност е още само съзнателна – на страната на увереното в себе си сетивно съзнание (желаещо самосъзнание). Пред невръстното съзнание стои тепърва задачата на *въплъщението*, влизането в плът, обособяването в тяло. То е поставено в едно израстващо, развиващо се тяло. За него още далеч не е назрял моментът за освобождение от непосредствеността на природния телесен принцип, доколкото последният още едва се представя на съзнанието, зарежда го с неговото съдържание.

Невръстното детско съзнание стои към обективиращото го родителско самосъзнание в своята необособеност. То не е отдаващо признание насреща самосъзнание. Не участва като страна в отношение на взаимопризнатост, реципрочност на отношението. Не е *обективираща разпредметяваща су-*

бективност, освобождаваща се от своята непосредственост и очакваща същото от ответната на себе си субективност. То е абсолютно неспособно на споделеност, взаимност и реципрочност на отношението. Моментът на неговата самосъзнателна неразвитост е поставен в параметрите на безвъпросната иманентност. При все това отнасящото се към него с любов самосъзнание е и най-последователното.

Тук през иманентно поставения аспект на грижата идеализиращото самосъзнание намира първата истински твърда почва на отношението си в любов като действително (морално) реализирано нравствено отношение. В родителската грижа нравственият момент е „*приземен*“ от своето шеметно фантастично движение в чистата себеутвърждаваща се като себеотвержена идеализация. Родителят не може вече да привиди реализация на борбата си за идеално удържане на субективния си принцип в смъртта, в съхраняването на същия през абсолютното отрицание на действителността. От всички форми на влюбеност тук, при родителското отношение, с необходимост стои практическият ангажимент на иманентна обвързаност на самосъзнанието с обекта му. Парадоксално, точно само потенциалната самосъзнателност на последния извиква нуждата влюбеното родителско самосъзнание да реализира непосредствено идеалното си отнасяне към обекта си. Но макар да има своето прекрасно иманентно изражение, в актовете на грижовната себеотверженост, това идеализиращо отношение, доколкото по необходимост е само такова, остава и всъщност само самоидеализиращо отношение. Тук идеалната, идеализираната субектност не е тази на невръстното самосъзнание, а на родителското. В прекрасното си практическо манифестиране, на идеалните основания на отношението си, то само поставя самото себе си като обект на реализацията. В идеалното си отношение родителското влюбено отношение се идеализира като такова, стреми и поставя себе си като такова. В отношението на грижа към, безответната във взаимност и реципрочност на самосъзнателната любовна отнесеност, невръстната, самопотенциална, самосъзнателна субективност прозира всъщност основно грижата на родителя за утвърждаването на себе си като грижеща се (идеализираща, влюбена) самосъзнателна субектност. Това, което необходимо опосредства непосредственото отношение на безусловна всеотдайна вложеност в благоденствието на детето, е самоизграждането, самоидеализирането на родителят като влюбено самосъзнание, респ. самосъзнание, ставащо в самоопределението си по отношение на обекта си, поставен като ответно самосъзнание.

Родителската любов не може да се развие над същностното си полагане като влюбеност. Тук самосъзнанието е постигнало себе си в отношението към една друга субектност, но тъй като същата е още само потенциално, но не и действително иманентно налична, то остава само едно ставащо от себе си самосъзнание. С това то е и родствено на останалите форми на идеализиращото влюбено (обожествяващо) самосъзнание, поставящи се в отношението на отрицателност, в безусловност от непосредствено иманентния мо-

мент на проявление на насрещната субектност. Правейки това, те само принципно, чисто идеално и с това абстрактно изказват разбирането си за нуждата самосъзнанието да излезе от формулата на саморефлектираната тъждественост на „аза“ със себе си, но и не довеждат това разбиране до неговото пълнокръвно иманентно, опитно осъществяване.

И обожавщото, и романтично влюбеното, и социално идеализиращото самосъзнание, а редом с тях и родителското са най-общо форми на влюбеното самосъзнание. Това е самосъзнанието, което се субективира в разпредметяващото се, обективизиращо отношение към един друг субект. Но този друг субект стои само като посока, още само като абстрактен идеален обект, от който се отгласква, връщащата се в себе си идеализираща се субектност. Влюбеното самосъзнание е самоидеализиращо се, самовлюбено съзнание. То използва прозрението си за субективната същност на обекта си, за да се субективира към него.

Самосъзнанието е действие по осъщностяване, „външно отрицание, което е абстракция, само отстранява определеностите на битието от онова, което остава като същност“ (Хегел 2001: 494)– „в своето определение същността е вътре в себе си мъртвата, празна липса на определения“ (пак там: 494). Така и самосъзнанието или влюбеното самосъзнание, е отрицаващото, абстрахиращо се самосъзнание. То е същността на съзнанието, както и влюбеността е същността на любовта. Тук „същността стои между битието и понятието и съставлява техния среден термин, а нейното движение – прехода от битието в понятието“ (пак там: 495).

Така, следвайки Хегел, трябва да заключим, че *влюбеността отразява същността на любовта*, но още не и нейното понятие. Може да се каже, че самосъзнанието представлява същността на духа, разкрита във влюбеността, но духът трябва да продължи развитието си напред от *същността* към *понятието* си като разум, а с това и да развие същността на любовта от влюбеността до истинското ѝ понятие.

При все това тук, при влюбеното самосъзнание, което може да припознаем като признаващото самосъзнание, се случва решителен обрат. То може и да не осъществява наистина в пълнота своето освобождение, доколкото задържа момента на една обособена от себе си външност и другост, но от друга страна, съставлява решаващото разбиране и осъществява необходимото движение към преодоляването на непосредствената определеност на единичното самостоятелно съзнание и неговото трансцендиране отвъд външния (за него) природен принцип, укрепил се в тежестта на партикуларния му *телесен живот*. Така при *влюбеното – признаващо самосъзнание* се сменя едностранчивата значимост на страната на *собствената своеобразност*. По абстрактен начин това става в саможертвената нагласа, от една страна, а от друга, в безразличието към – трансцендирането отвъд, непосредствената *делнична*, банална своеобразност на *обекта на отношението*, в плана на една идеализация, толкова *емблематична за влюбеността*.

Влюбеното самосъзнание не успява да продължи свободата си извън себе си. Свободното движение при него е обърнато *интроспективно*, то само абстрактно освобождава света от заинтересоваността си, а така и себе си от обвързаността си с него. Висшият принцип на влюбеността се поставя в *неподелената любов*. Влюбеното самосъзнание твърди за себе си, че може да се самоконституира в идеалното си отношение, *независимо от обекта си*. Едновременно с това че прокламира значимостта на последния над всичко друго, над значимостта на собственото си битие, за него остава безразлично действителното поставяне на обекта. От една страна, това стои като *чудесното надмогване* на непосредствените недостатъци на обекта, от друга, прокламира се като надделяването над всяка *своекористност*, тъй като влюбеното самосъзнание е в идеалното отношение към обекта си, без от това да получава за себе си нищо, стоейки така отвъд обусловеността от всякаква взаимност и реципрочност.

ЛИТЕРАТУРА

- Декарт, Р. 1978. *Избрани философски произведения*. София: Наука и изкуство.
- Сартр, Ж. П. 1994. *Битие и нищо*. Т.1. София: Наука и изкуство.
- Сартр, Ж.П. 1999. *Битие и нищо*. Т.2. София: Наука и изкуство.
- Фихте, Й.Г. 2011. *Наукоучение*. София: Изток-Запад.
- Хайдегер, М. 2005. *Битие и време*. София: Марин Дринов.
- Хегел, Г.В.Ф. 1998. *Енциклопедия на философските науки*. Т.3. София: Лик.
- Хегел, Г.В.Ф. 2001. *Науката логика*. София: Европа.
- Хегел, Г.В.Ф. 1969. *Естетика*. Т.2. София: БКП
- Хусерл, Е. 1991. *Идеята за феноменологията*. София-Плевен: Евразия-Абагар.
- Шелинг, Ф. 1983. *Система на трансценденталния идеализъм*. София: Наука и изкуство.